

Joanna Majczyk*

Projekty profesora Andrzeja Frydeckiego dla wrocławskich szkół wyższych

Projects by Professor Andrzej Frydecki for universities in Wrocław

Powstanie polskich uczelni w powojennym Wrocławiu

Wkrótce po zakończeniu działań wojennych, 24 sierpnia 1945 r., dekretem Rady Ministrów powołano we Wrocławiu dwie pierwsze szkoły wyższe – Uniwersytet i Politechnikę [1, s. 276, 277]. Ze względu na brak kadry dydaktycznej i problemy lokalowe, obie uczelnie do 1951 r. funkcjonowały jako jedna instytucja, mająca wspólne władze, administrację i budżet. W pierwszym okresie działalności Politechnika użytkowała budynki przedwojennej Technische Hochschule – Gmach Główny przy wybrzeżu Wyspiańskiego, dawne siedziby instytutów: Elektrotechniki, Chemii oraz Hutniczego przy ul. Smoluchowskiego, a także budynki laboratoriów – Maszynowego i Obrabiarek. Wydziały Uniwersytetu mieściły się natomiast w barokowym gmachu dawnej jezuickiej Akademii Leopoldyńskiej, położonym nad Odrą, na północnych obrzeżach Starego Miasta. W ramach wrocławskiej unii szkół wyższych powołano sześć wydziałów uniwersyteckich i cztery politechniczne: Budownictwa, Chemiczny, Hutniczo-Górnicy i Mechaniczno-Elektrotechniczny. Wydział Budownictwa składał się początkowo z dwóch oddziałów: Architektury oraz Inżynierii Lądowej i Wodnej [2, s. 8], a jego pierwszym dziekanem został architekt – prof. Tadeusz Wróbel, związany przed wojną z Politechniką Lwowską. W kwietniu 1946 r. wy-

Establishment of Polish universities in post-war Wrocław

Shortly after the war, on August 24, 1945 by the decree of the Council of Ministers the first two universities were established in Wrocław – Wrocław University and Wrocław University of Technology [1, pp. 276, 277]. Due to the lack of teaching staff and housing problems, until 1951 both universities functioned as one institution having common authorities, administration and the budget. In the first period of its activity the University of Technology used buildings of the pre-war Technische Hochschule – the Main Edifice by Wybrzeże Wyspiańskiego, former seats of the following institutes: Electrical Engineering, Chemistry and Metallurgy on Smoluchowskiego Street as well as laboratory buildings – Machine and Machine Tools. Faculties of the University were housed in the Baroque edifice of the former Jesuit Leopoldin Academy situated by the River Oder on the northern outskirts of the Old Town. As part of the Wrocław union of universities six University faculties and four University of Technology were established, i.e. Faculty of Building Construction, Chemistry, Steel and Mining as well as Mechanical and Electrical Engineering. Originally the Faculty of Building Construction consisted of two divisions: Architecture and Civil and Hydraulic Engineering [2, p. 8] and its first Dean was architect – Professor Tadeusz Wróbel who worked at the University of Technology in Lviv before the war. In April of 1946 the organizational structure of the Department of Architecture was finally established – the following departments were founded: Construction of Cities and

* Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej/Faculty of Architecture, Wrocław University of Science and Technology.

krystalizowała się struktura organizacyjna Oddziału Architektury – utworzono wówczas katedry: Budowy Miast i Osiedli, Architektury Monumentalnej, Rysunku Odręcznego, Historii Architektury oraz Budownictwa Utylitarne [3, s. 171]. Trzon kadry dydaktycznej stanowili w większości absolwenci Politechniki Lwowskiej, wśród których, poza profesorem Wróblem, znaleźli się m.in.: Dobrosław Czajka, Zbigniew Kupiec, Stanisław Mielnicki i Tadeusz Brzoza [4, s. 47]. We wrześniu 1948 r. do grona wspomnianych dydaktyków dołączył kolejny lwowski architekt – Andrzej Frydecki.

Sylwetka architekta

Andrzej Frydecki rozpoczął studia na Wydziale Architektury Politechniki Lwowskiej w 1922 r., sześć lat później, jeszcze przed formalnym uzyskaniem dyplomu, został asystentem profesora Władysława Derdackiego w Katedrze Budownictwa Utylitarne. W latach 1937–1939 zajmował stanowisko adiunkta w katedrze Architektury II kierowanej przez profesora Witolda Minkiewicza. Do czasu wybuchu II wojny światowej Frydecki nie tylko nauczał, ale też prowadził bardzo intensywną działalność projektową – opracował kilkadziesiąt koncepcji domów jedno- i wielorodzinnych oraz gmachów użyteczności publicznej, z których większość wybudowano we Lwowie. Do najbardziej znanych lwowskich realizacji architekta z lat 20. i 30. XX w. należały: gmach Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych, Dom Związków Wojskowych i Dom Żołnierza Polskiego. Podczas drugiej wojny światowej Frydecki kontynuował pracę dydaktyczną we Lwowskim Instytucie Politechnicznym, a następnie w Staatliche Technische Institut, które powołano pod okupacją radziecką i niemiecką na bazie struktur Politechniki Lwowskiej. W maju 1943 r. architekt otrzymał nakaz opuszczenia Lwowa, zamieszkał w Czudcu pod Rzeszowem i podjął pracę w Wydziale Odbudowy rzeszowskiego Urzędu Wojewódzkiego. Tuż po wojnie Frydecki przeniósł się do Katowic, gdzie objął stanowisko zastępcy dyrektora Regionalnej Dyrekcji Planowania Przestrzennego. Instytucję zlikwidowano w 1948 r., a architekt – jak sam wspomina – „przyjął wezwanie do pracy na Politechnice we Wrocławiu” [5, s. 29].

Projekty budynków dydaktyczno-badawczych Politechniki

Powojenne inwestycje zapoczątkowano w kampusie uczelni niezbędnymi remontami. Dokończono też prace przy gmachu Wydziału Chemii, którego budowę rozpoczęto w 1938 r. u zbiegu wybrzeża Wyspiańskiego i ul. Łukasiewicza. Do wybuchu wojny wzniesiono kondygnacje podziemne i pierwszą kondygnację nadziemną budynku, a od 1948 r. kontynuowano prace budowlane w oparciu o przygotowany przez prof. Broniewskiego projekt, w którym uwzględniono przedwojenne plany gmachu [6, s. 40, 41].

Pierwszą zupełnie nową inwestycją Politechniki była budowa laboratoriów, a następnie siedziby Wydziału Mechanicznego, której projekt przygotował Andrzej Frydecki.

Settlements, Monumental Architecture, Freehand Drawing, History of Architecture and Utilitarian Construction [3, p. 171]. The core of the teaching staff consisted mostly of graduates of Lviv Polytechnic, among whom, apart from Professor Wróbel, there were also Dobrosław Czajka and Zbigniew Kupiec, Stanisław Mielnicki, Tadeusz Brzoza [4, p. 47]. In September 1948 another architect from the Lviv University of Technology Andrzej Frydecki joined the above mentioned staff.

The profile of the architect

Andrzej Frydecki began studying at the Faculty of Architecture of the Lviv University of Technology in 1922. Six years later, still before obtaining the formal diploma, he became an assistant of Professor Władysław Derdacki at the Department of Utilitarian Construction. In the years 1937–1939 he held the position of Assistant Professor at the Department of Architecture II run by Professor Witold Minkiewicz. Until the outbreak of World War II Frydecki not only taught but he also carried out many designs – he developed several dozens of concepts of single- and multi-family houses and public utility buildings most of which were built in Lviv. The most famous Lviv realisations of the architect from 1920s and 1930s were as follows: the edifice of the General Mutual Insurance Company, Military Union House and Polish Soldier's House. During World War II Frydecki continued teaching at the Lviv Institute of Technology and then at the Staatliche Technische Institute, which was established under the Soviet and German occupation on the foundation structures of the Lviv University of Technology. In May 1943 the architect received an order to leave Lviv, he then lived in Czudec near Rzeszów and took up a job at the Faculty of Reconstruction of Rzeszów Regional Office. Shortly after the war Frydecki moved to Katowice where he was appointed Deputy Director of the Regional Office of Spatial Planning. The institution was closed in 1948 and the architect – as he recalls – “accepted the call to work at the Wrocław University of Technology” [5, p. 29].

University of Technology designs of lecture and research buildings

The post-war investments started at the University campus with indispensable repairs. The repair works which were connected with the edifice of the Faculty of Chemistry, whose construction began in 1938 at the intersection of Wybrzeże Wyspiańskiego and Łukasiewicza Street, were also completed. Until the outbreak of the war the underground floors and the first aboveground floor of the building were erected and since 1948 the construction work was continued on the basis of the project by Professor Broniewski, in which pre-war plans of the edifice were incorporated [6, pp. 40, 41].

The first completely new investment of the University of Technology was the construction of laboratories and the seat of the Faculty of Mechanical Engineering, whose project was prepared by Andrzej Frydecki. The architect mentioned that he decided to develop the concept of

Architekt wspominał, że podjął się opracowania koncepcji nowego gmachu na prośbę „profesora Poderskiego, ówczesnego dziekana Wydziału Mechanicznego”¹. Władze Wydziału Mechaniczno-Elektrotechnicznego, z którego w 1949 r. wyodrębnił się Wydział Mechaniczny, już rok wcześniej wystąpiły do Ministerstwa Przemysłu i Handlu z prośbą o finansowanie budowy, uzasadniając konieczność wzniesienia nowej siedziby stale wzrastającą liczbą studentów, brakiem odpowiednio oświetlonych sal dydaktycznych oraz koniecznością znalezienia miejsca dla zgromadzonych maszyn [7]. Budowa gmachu miała również umożliwić pracownikom wydziału prowadzenie badań na potrzeby dolnośląskiego przemysłu, co było, jak się wydaje, kluczowym argumentem na rzecz pomyślnej realizacji zamierzenia. Warto bowiem przypomnieć, że jednym z głównych założeń pierwszego krajowego planu gospodarczego, tzw. planu trzyletniego, było uruchomienie i rozwój przemysłu. Zakładano przy tym, że [...] inwestycje budowlane będą obejmować w zasadzie jedynie remonty i odbudowę budynków przy maksymalnym wykorzystaniu obiektów o najmniejszym na danym terenie stopniu zniszczenia [8, Dział IV, Art. 51.2, s. 869]. Władzom Wydziału Mechaniczno-Elektrotechnicznego udało się uzyskać gwarancje finansowania nowej inwestycji zapewne dlatego, że w pierwszym etapie przewidziano jedynie realizację laboratoriów zakładów: Obróbki Metali oraz Budowy Samochodów, planowano przy tym spożytkować fundamenty i instalacje przedwojennego Instytutu Chemicznej Technologii Włókien Sztucznych (Institut für chemische Technologie syntetischer Fasern), który uległ zniszczeniu w czasie działań wojennych. Wspomniany pawilon, wzniesiony na czas budowy gmachu Wydziału Chemii, zajmował południową część obszernej posesji położonej u zbiegu ul. Smoluchowskiego i Łukasiewicza w kwartale ograniczonym od północnego wschodu ul. Skłodowskiej-Curie, a od południowego wschodu – wybrzeżem Wyspiańskiego. W przeważającej części kwartał był zabudowany obrzeżnie zwartym ciągiem kamienic czynszowych, wzniesionych głównie pod koniec XIX i w pierwszej dekadzie XX w.

Wydaje się, że projekt zagospodarowania terenu przeznaczanego pod budowę nowych laboratoriów został przygotowany w 1948 r., w tym roku Centralny Urząd Planowania wyraził bowiem zgodę na realizację inwestycji [9]. Wiosną 1949 r. wzniesiono wzdłuż ul. Smoluchowskiego, na miejscu dawnego pawilonu instytutu chemicznego, parterowy budynek laboratoryjny, a za nim trzy hale badawczo-produkcyjne ustawione równoległe do siebie i prostopadle do budynku frontowego². Mimo że pawilon laboratorium traktowano zapewne jako budynek tymczasowy, Frydecki próbował nadać mu zindywidualizowane artystycznie formy – główne wejście zostało zaakcentowane modernistycznym portalem ozdobionym

a new building at the request of “Professor Poderski, the then Dean of the Faculty of Mechanical Engineering”¹. A year earlier the authorities of the Faculty of Mechanical and Electrical Engineering, from which the Faculty of Mechanical Engineering was separated, requested the Ministry of Industry and Trade to finance the construction, justifying the necessity to build a new seat by a constantly increasing number of students and a lack of adequately lit classrooms as well as the need to find room for the collected machines [7]. The construction of the building was also supposed to allow the employees of the faculty to conduct research for the needs of the Lower Silesian industry, which seemed to be the key argument for the successful realisation of the plans. It is worth mentioning that one of the main assumptions of the first national economic plan, the so-called three-year plan, was the launch and development of the industry. At the same time it was assumed that [...] *in fact building investments will comprise only repairs and reconstruction of buildings with the maximum use of the objects which were slightly damaged in a given area* [8, Section IV, Art. 51.2, p. 869]. The authorities of the Faculty of Mechanical and Electrical Engineering were able to attain guarantees of financing the new investment probably because in the first stage only the realization of laboratories of the following divisions was intended: Metalworking and Constructing Cars; at the same time it was planned to utilize the foundations and installations of the pre-war Institute of Chemical Technology of Fibers (Institut für chemische Technologie syntetischer Fasern) which was destroyed during the war. The above mentioned pavilion building, which was built during the construction of the edifice of the Faculty of Chemistry, occupied the southern part of the extensive plot of land located at the intersection of Smoluchowskiego and Łukasiewicza Streets in the quarter limited from the north-east by Skłodowskiej-Curie Street and from the south east by Wybrzeże Wyspiańskiego. Most part of the quarter was developed on its border with joint tenement housing erected mainly at the end of the 19th century and the first decade of the 20th century.

It seems that the project for developing the plot by constructing new laboratories was prepared in 1948 and that year the Central Planning Office gave permission for the realisation of this investment [9]. In the spring of 1949 a one-storey laboratory building was erected along Smoluchowskiego Street, on the site of the former pavilion building of the institute of chemistry followed by three research and production halls parallel to each other and perpendicular to the front building². Although the laboratory pavilion building was probably treated as a temporary building, Frydecki tried to give it personalized artistic forms – the main entrance was accented by a modernist

¹ Prawdopodobnie chodzi o profesora Ryszarda Podarewskiego, który w tamtym czasie nie pełnił funkcji dziekana, ale kierownika Katedry Budowy Maszyn i Ciągników [5, s. 69].

² Ostatecznie w pawilonie laboratoryjnym, poza Laboratorium Pomiarów Warsztatowych, siedzibę znalazły katedry: Mechanicznej Obróbki Metali i Budowy Obrabiarek Wydziału Mechanicznego.

¹ It is probably Professor Ryszard Podarewski who at that time did not hold the Dean position, but was the Head of the Department of Constructing Machines and Tractors [5, p. 69].

² Finally, in the laboratory pavilion building, apart from the Laboratory of Workshop Measurements, the following departments had their seats: Mechanical Metalworking and Machine Tool Building of the Faculty of Mechanical Engineering.

Il. 1. Wrocław, ul. Łukasiewicza, pawilon laboratoryjny Wydziału Mechanicznego, budynek niezachowany (proj. A. Frydecki) (fot. R. Makowski, Archiwum Politechniki Wrocławskiej, sygn. 329/35, AB 22.1)

Fig. 1. Wrocław, Łukasiewicza Street, laboratory pavilion building of the Mechanical Faculty, the building is not preserved (designed by A. Frydecki) (photo by R. Makowski, Archiwum Politechniki Wrocławskiej, sygn. 329/35, AB 22.1)

pseudopłytkowym boniowaniem w tynku, a w elewacji od strony ul. Smoluchowskiego okna rozdzielone słupkami pogrupowano w zespoły i otoczono wspólnymi opaskami (il. 1).

W ogólnej koncepcji kompleksu nowych budynków Politechniki opracowanej przez Frydeckiego, poza pawilonami i halami laboratoryjnymi, przewidywano powstanie gmachu głównego Wydziału Mechanicznego, budynku Wydziału Rolniczego wraz z halą maszyn, a także innych budowli o niesprecyzowanym przeznaczeniu (il. 2).

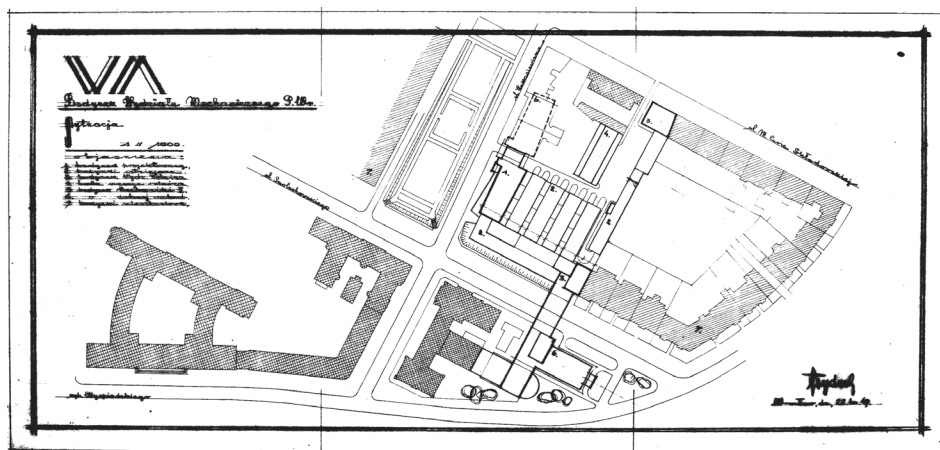
Główna siedziba Wydziału Mechanicznego została umieszczona we frontowej części działki od strony ul. Łukasiewicza. Budynek przesunięto za linię zabudowy wyznaczoną położeniem przedwojennych kamienic, na których miejscu rozważano wzniesienie gmachu bliźniaczego, zaprojektowanego w lustrzanym odbiciu względem części wspólnej obu budowli, z przejazdem w przyziemiu i salami audytorijnymi na wyższych kondygnacjach. Nową siedzibę Wydziału Rolniczego umieszczono z kolei na zakończeniu ciągu kamienic od strony ul. Skłodowskiej-Curie, a zabudowę wnętrza kwartału uzupełniono halą maszyn rolniczych oraz czwartym pawilonem badawczo-produkcyjnym, który ustawiono równolegle do hal już zbudowanych. W projekcie przewidziano też po-

portal ornamented with pseudo-sheetrock bossage in the plaster, whereas in the facade at Smoluchowskiego Street the windows, which were separated by pillars, were grouped into complexes and surrounded by common frames (Fig. 1).

According to Frydecki's comprehensive concept of the complex of new buildings of the University of Technology, apart from pavilion buildings and laboratory halls, it was planned to erect the main edifice of the Faculty of Mechanical Engineering, the Faculty of Agriculture building together with the hall of machines as well as other buildings for unspecified purposes (Fig. 2).

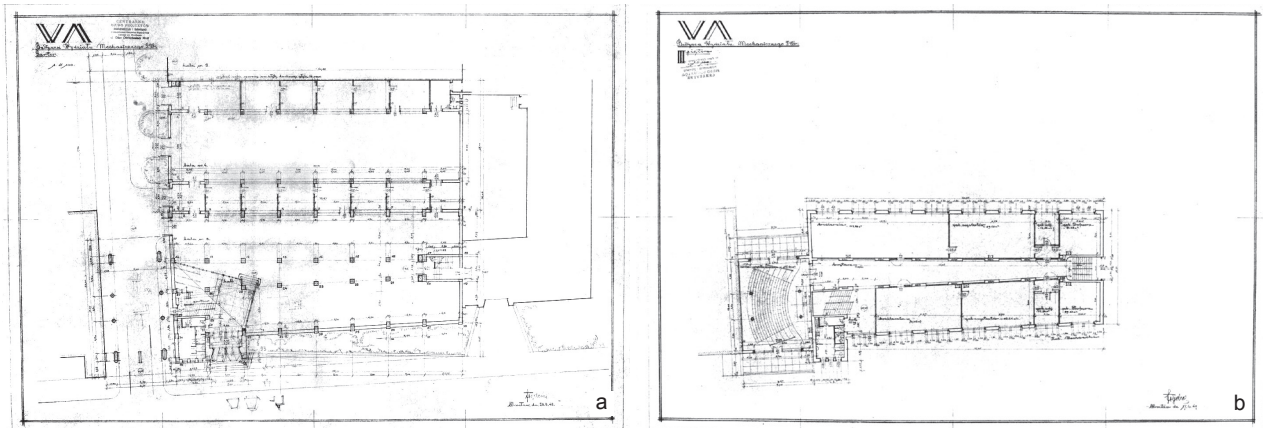
The main seat of the Mechanical Engineering Faculty was situated in the front part of the plot from Łukasiewicza Street side. The building was moved behind the line of the development designated by the location of the pre-war houses, in the place of which a twin-edifice was considered to be built and designed in a mirror image relative to the common part of the two buildings with a passage at ground floor level and auditoriums on the upper floors. The new seat of the Faculty of Agriculture was located at the end of the joint tenement houses from Skłodowskiej-Curie Street side, whereas the development of the quarter's interior was complemented by a hall of agricultural machinery and the fourth research and production pavilion building, which was situated parallel to the halls that had been already built. The project also assumed the construction of a building located between tenement houses and the laboratory pavilion building in Smoluchowskiego Street as well as the edifice tangential to the central part of the pre-war seat of the Faculty of Metallurgy, which was situated in the western part of the almost triangular quarter limited by Wybrzeże Wyspiańskiego as well as Łukasiewicza and Smoluchowskiego Streets. The buildings on the opposite sides of Smoluchowskiego Street were planned to be connected by the transverse wing built on pillars over the street. In the press reports at the time the project of the connector was emphatically compared to the "Venetian Bridge of Sighs" [10].

At the end of 1949 the second phase of the project was launched – the construction of the main edifice of the Faculty of Mechanical Engineering located in Łukasiewicza Street. The building consisted of three interrelated parts,

Il. 2. Wrocław, ul. ul. Skłodowskiej-Curie, Łukasiewicza, Smoluchowskiego, wyb. Wyspiańskiego, zespół budynków Wydziału Mechanicznego, plan sytuacyjny (proj. A. Frydecki, 1949) (Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn.: MAT IIIc-P/54/1)

Fig. 2. Wrocław, Skłodowskiej-Curie, Łukasiewicza, Smoluchowskiego Streets and Wybrzeże Wyspiańskiego, complex of buildings of the Mechanical Engineering Faculty, site plan (designed by A. Frydecki, 1949) (Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn.: MAT IIIc-P/54/1)

Il. 3. Wrocław, ul. Łukasiewicza, gmach główny Wydziału Mechanicznego, rzuty: a) parteru, b) III piętra (proj. A. Frydecki, 1949) (Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn.: MAt IIIc-P/59P/4, MAt IIIc-P/54/3)

Fig. 3. Wrocław, Łukasiewicza Street, main edifice of the Faculty of Mechanical Engineering, projections: a) ground floor, b) 3rd floor (designed by A. Frydecki, 1949) (Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn.: MAt IIIc-P/59P/4, MAt IIIc-P/54/3)

wstanie budowli umieszczonej między kamienicami i pawilonem laboratoryjnym przy ul. Smoluchowskiego oraz gmachu stycznego do środkowego członu przedwojennej siedziby Wydziału Hutniczego, która była usytuowana w zachodniej części niemal trójkątnego kwartału ograniczonego wybrzeżem Wyspiańskiego oraz ul. Łukasiewicza i Smoluchowskiego. Budynki zaprojektowane po przeciwnych stronach ul. Smoluchowskiego planowano połączyć skrzydłem poprzecznym wzniesionym na słupach nad ulicą. W doniesieniach prasowych projekt łącznika porównywano emfaticznie do „weneckiego Mostu Westchnień” [10].

Pod koniec 1949 r. rozpoczęto realizację drugiego etapu inwestycji – budowę gmachu głównego Wydziału Mechanicznego usytuowanego przy ul. Łukasiewicza. Budynek zestawiono z trzech powiązanych ze sobą członów: frontowego, który rozwiązano na planie trapezowym, czworobocznego łącznika między wspomnianą zasadniczą częścią gmachu a sąsiednią kamienicą oraz prostokątnej hali położonej wewnątrz kwartału. Wszystkie człony budynku wzniesiono w żelbetowej konstrukcji szkieletowej, w części trapezowej umieszczono na parterze strefę wejściową oraz halę maszynową (il. 3a), której wysokość obejmowała dwie kondygnacje. Na wyższych piętrach urządzono kreślarnie i pokoje pracowników rozmieszczone wzdłuż środkowego korytarza, który z obu stron zakończono klatkami schodowymi. W konstrukcji schodów zaprojektowanych w strefie wejściowej zastosowano rozwiązanie znane z projektów Franka Lloyda Wrighta – stopnie odchyłono „zapraszająco” o 15° od pionu w kierunku głównych drzwi do budynku. Za pomocą ścianek działowych równoległych i prostopadłych do stopni wyodrębniono niewielki hol, który przykryto stropem, tworząc tym samym na piętrze otwarty balkon pozwalający na wgląd do hali. Halę maszyn połączono bezpośrednio z pawilonem laboratoryjnym usytuowanym w podwórzu. W części łącznikowej budynku zaprojektowano na trzech kondygnacjach powyżej parteru wspomniane już sale wykładowe.

Bryła gmachu została ukształtowana w sposób uskokowy, środkowa dwukondygnacyjna partia północnej części

i.e. the front on a trapezoidal plan, a quadrilateral connector between the above mentioned main part of the building and the neighbouring tenement house as well as a rectangular hall located inside the quarter. All parts of the building were erected in the form of a reinforced concrete frame structure. The entrance area and the machine hall, whose height occupied two floors, were situated in the trapezoidal part (Fig. 3a). On the upper floors there were drawing rooms and staff rooms which were arranged along the central corridor with staircases on both sides at the end of it. In the structure of the staircase located in the entrance area Frank Lloyd Wright’s solution was applied – the steps, which led to the main door of the building, were inclined by about 15° against the vertical direction as if they “invited” people to step on them. A small hall, which was covered by a ceiling and in this way it formed an open balcony overlooking the hall, was built by means of partition walls which were parallel and perpendicular to the steps. The machine hall was directly connected to the laboratory pavilion building which was situated in the courtyard. The above mentioned lecture halls were designed on three floors above the ground floor in the connector part of the building.

The building was shaped in an offset way. The central two-storey element of the northern part of the building was located on the building line designated by the location of pre-war tenement houses and its top storey was significantly withdrawn and faced with the front of the southern part (Fig. 4a). A “tower” housing a staircase and toilet complexes was situated between both parts of the edifice. The prism of the “tower” was closed by means of a one-slope roof which was protected by a geometrized attic. The remaining four-storey parts of the building were covered with high three-slope roofs in the front part and in the backyard the building was raised by one floor and covered with a one-slope roof. The arrangement of modernist facades of the edifice was diversified – in the part directly adjacent to the pre-war tenement houses there was a two-storey openwork plane surrounded by linear frames, which was divided by vertical posts and a horizontal blind

Il. 4. Wrocław, ul. Łukasiewicza, gmach główny Wydziału Mechanicznego: a) widok od strony frontowej, b) środkowa partia północnej części budynku (Archiwum Politechniki Wrocławskiej)

Fig. 4. Wrocław, Łukasiewicza Street, the main edifice of the Faculty of Mechanical Engineering: a) front side view, b) central part of the northern part of the building (Archiwum Politechniki Wrocławskiej)

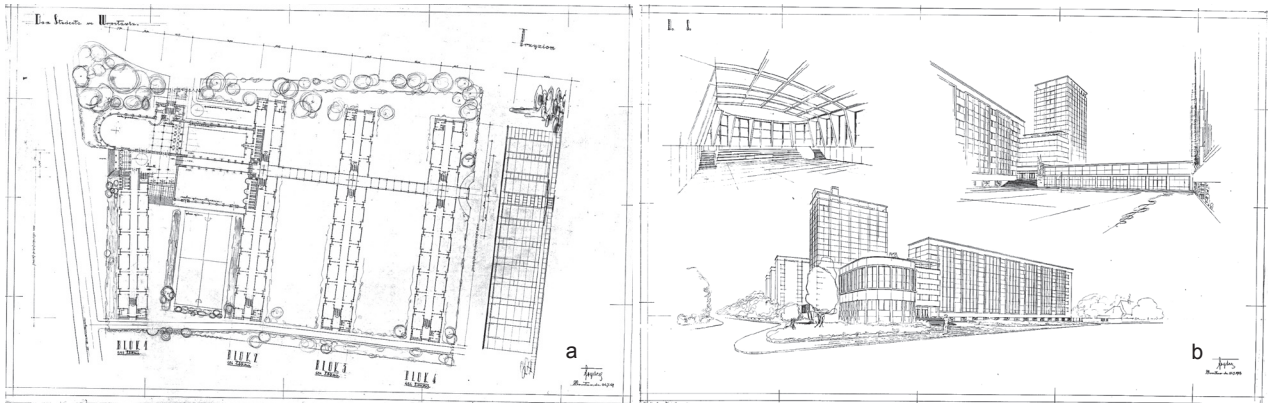
budynku została umieszczona na linii zabudowy wyznaczonej położeniem przedwojennych kamienic, a jej ostatnią kondygnację znacząco cofnięto i zlicowano z frontem części południowej (il. 4a). Między oboma częściami gmachu usytuowano „wieżę” mieszczącą klatkę schodową i zespoły sanitariatów. Graniastosłup „wieży” zamknięto dachem pulpituowym, który osłonięto zgeometryzowaną attyką. Pozostałe czterokondygnacyjne człony budynku nakryto w partii frontowej wysokimi dachami trójpołaciowymi, od podwórza budowle podwyższono o jedną kondygnację i zamknięto dachem jednospadowym. Kompozycja modernistycznych elewacji gmachu została zróżnicowana – w części sąsiadującej bezpośrednio z przedwojennymi kamienicami zaprojektowano dwukondygnacyjną ażurową płaszczyznę otoczoną liniowym obramieniem, którą podzielono pionowymi słupkami i poziomą blendą z reliefową kamienną dekoracją (il. 4b). Między słupkami, przy wewnętrznym licu ściany umieszczono podłużne prostokątne okna o proporcjach boków zbliżonych do 1:3.

Wertykalnymi podziałami podkreślono też smukłość „wieży” – między pasami lizen zaprojektowano wąskie okienka oświetlające klatkę schodową. Główne wejście do budynku umieszczone tuż przy prostopadłościanie klatki schodowej zaakcentowano jedynie prostokątnym daszkiem pulpituowym. Z kolei elewacje południowej

niche with stone relief ornamentation (Fig. 4b). Longitudinal and rectangular windows with side proportions similar to 1:3 were situated between the posts near the interior face of the wall.

Slenderness of the “tower” was also emphasised by vertical divisions – narrow windows which illuminated the staircase were designed between the strips of pilaster. The main entrance to the building, which was situated next to the cuboid staircase, was accentuated only by a rectangular one-slope roof. However, the facades of the southern part of the edifice were arranged by means of uniformly spaced axes of doubled windows which were surrounded by common strips. The composition of the outer wall of the first storey was emphasised by means of a wide geometrised cornice, pilaster strips and posts between which there were translucent glazings divided by metal profiles into narrow strips in the upper part. The seat of the Faculty of Mechanical Engineering was opened in 1953³, whereas other elements of Frydecki’s plan were never put into practice.

³ The contemporary form of this edifice is a result of subsequent extensions, i.e. in 1999 the main staircase was transformed along with the hall and corridor, while the facades were insulated and plastered. In 2003 and 2004 the fourth floor of the northern part of the building was extended and faced with the lower floors.

II. 5. Wrocław, Szczytniki, Dom Studenta: a) rzut parteru, b) widoki perspektywiczne (proj. A. Frydecki, 1949)
(Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn.: MAI IIIc-P/55/2, MAI IIIc-P/55/9)

Fig. 5. Wrocław, Szczytniki, Student Dormitory: a) ground floor projection, b) perspective views (designed by A. Frydecki, 1949)
(Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn.: MAI IIIc-P/55/2, MAI IIIc-P/55/9)

części gmachu organizowały równomiernie rozmieszczone osie zdwojonych okien, które otoczono wspólnymi opaskami. Kompozycję zewnętrznej ściany pierwszej kondygnacji podkreślono szerokim zgeometryzowanym gzymszem oraz lizenami i słupkami, między którymi w górnej partii umieszczono półprzezroczyste przeszklenia podzielone metalowymi profilami na wąskie paski. Siedzibę Wydziału Mechanicznego oddano do użytku w 1953 r.³, a pozostałych elementów planu Frydeckiego nigdy nie zrealizowano.

Projekt Domu Studenta

W 1949 r. Andrzej Frydecki opracował na potrzeby wrocławskich uczelni projekt domu studenckiego, który planowano usytuować na terenie Szczytnik, w kwartale ograniczonym ulicami: Parkową, Leśną (dziś Kopernika), Dicksteina i Banacha. Wspomniana lokalizacja została wskazana w planie generalnym miasta opracowanym w Biurze Planu Wrocławia pod kierunkiem Tadeusza Ptaszyckiego, a domy akademickie – jak pisano w prasie – miały [...] uzupełnić [...] dzielnicę wielkich imprez, w skład której wchodzi teren wystawowy, zespół stadionu olimpijskiego i teren parku Szczytnickiego. W domach akademickich, w okresie ferii letnich, znajdą pomieszczenia ludzie przybywający z całego kraju na wielkie imprezy do Wrocławia [11]⁴.

³ Dzisiejsza postać gmachu jest wynikiem późniejszych przebudów – w 1999 r. przekształcono główną klatkę schodową, hol i korytarz, a elewacje ocieplono i pokryto tynkiem. Na przełomie lat 2003 i 2004 rozbudowano czwartą kondygnację północnej części budynku, licując ją z niższymi piętrami.

⁴ Już w latach 40. XX w. władze miasta i uczelni stanęły przed problemem znalezienia wystarczającej liczby miejsc mieszkaniowych dla stale rosnącej rzeszy studentów. Mieszkania studenckie urządzono w wyremontowanych kamienicach (m.in. w budynkach przy ul. Skłodowskiej-Curie 83, 89, przy ul. Kotsisa na Biskupinie), lub w przedwojennych domach zamieszkania zbiorowego (m.in. w dawnym domu spokojnej starości przy ul. Sopockiej 21–23). Mimo prowadzonych prac remontowych liczba miejsc w domach akademickich była niewystarczająca, a w lokalnych dziennikach pisano o ciężkich warunkach

Student Dormitory project

In 1949 Frydecki, for the needs of Wrocław universities, developed a student dormitory project which was planned to be situated in the territory of Szczytniki in the quarter limited by Parkowa, Leśna (now Kopernika), Dicksteina and Banacha Streets. The above mentioned location was shown in the general plan of the city, which was developed in the Office of Wrocław under the guidance of Tadeusz Ptaszycki, whereas dormitories – as it was reported in the press – were supposed to [...] complement [...] the district of big events, which also includes exhibition areas, a complex of the Olympic Stadium and the area of Szczytnicki Park. During summer holidays, people coming from all over the country to take part in big venues will find accommodation in student dormitories [11]⁴.

The project by Frydecki assumed the construction of a complex of buildings for 1780 people. The core of the complex consisted of three seven-storey residential blocks situated in a linear system along the north-south axis and linked by a two-storey connector (Fig. 5a). Buildings with a repetitive three-part system housed living rooms (from single to four-people rooms), toilets, bathrooms and kitchens shared by all residents. The corner at Kopernika and Parkowa Streets, which at the same time constituted the entrance zone to the entire complex of dormitories, was accentuated by a ten-storey rectangular high-rise in front of which there was an oval ended pavilion (Fig. 5b).

The above mentioned two-storey pavilion, accessible from Dicksteina Street, housed the entrance hall, cafe-

⁴ Already in the 1940s the city and university authorities were faced with the problem of finding enough flats for a still growing number of students. Student flats were arranged in renovated tenement houses (including the buildings at 83, 89 Skłodowskiej-Curie Street, in Kotsisa Street in Biskupin) or in the pre-war houses of collective residing (including the former nursing home at 21–23 Sopočka Street). In spite of the conducted works, the number of places in student dormitories was insufficient and local newspapers described difficult conditions and high costs of living in the city. In 1949 Wrocław dormitories were able to accommodate about 1,400 students, while the number of students at universities was estimated to be around 11 000 [12].

Projekt Frydeckiego przewidywał powstanie zespołu budynków przeznaczonych dla 1780 osób. Trzon zespołu stanowiły trzy siedmiokondygnacyjne bloki mieszkalne usytuowane w układzie liniowym wzdłuż osi północ-południe i połączone dwukondygnacyjnym łącznikiem (il. 5a). Budynki o powtarzalnym trzytraktowym układzie mieściły pokoje mieszkalne (od jedno- do czteroosobowych), sanitariaty, umywalnie oraz kuchnie wspólne dla wszystkich mieszkańców. Narożnik ul. Kopernika i Parkowej, a jednocześnie strefę wejścia do całego zespołu akademików zaakcentowano dziesięciokondygnacyjnym prostopadłościennym punktowcem, który poprzedzono zakończonym owalnie pawilonem (il. 5b).

Wspomniany dwukondygnacyjny pawilon, dostępny od strony ul. Dicksteina, mieścił hol wejściowy, bufet i stołówkę obsługiwaną przez kuchnię, którą wraz z magazynami zaprojektowano w suterenie. Na drugiej kondygnacji pawilonu usytuowano salę audytorijną z foyer. W wieżowcu urządzono pomieszczenia do pracy indywidualnej, kreślarnie i sale do konsultacji, a na wyższych kondygnacjach – pokoje hotelowe. Kolejny siedmiokondygnacyjny blok z pokojami studenckimi zamykał kompleks budynków od strony ul. Parkowej. Między blokami mieszkalnymi i wieżowcem umieszczono zespół sportowy z krytymi halami basenu i sali gimnastycznej oraz otwartym boiskiem do gier zespołowych. Wszystkie części domu studenckiego rozwiązano w prostych kubicznych formach, o charakterze elewacji decydowały pionowe i poziome pasy przeszkleń, dzielone wąskimi słupkami. Opisany projekt nie został zrealizowany, podobnie jak kolejna praca architekta – plan zagospodarowania kampusu Politechniki Wrocławskiej.

Projekt kampusu Politechniki

W kwietniu 1950 r. Zarząd Miejski przekazał uczelni tereny sąsiadujące od zachodu z zespołem gmachów przedwojennej Technische Hochschule, obszar ograniczony pl. Grunwaldzkim, ul. Janiszewskiego i Norwida oraz wybrzeżem Wyspiańskiego⁵. Plan Frydeckiego został najprawdopodobniej przygotowany już pod koniec 1949 r. i jest znany głównie z przekazów samego architekta, który wspominał, że w nowym kampusie uczelni miały się znaleźć pawilony laboratoryjne różnych wydziałów, gmachy biblioteki i rektoratu wraz z zapleczem administracyjnym. W projekcie należało przewidzieć możliwość rozbudowy laboratoriów, dlatego Frydecki potraktował je najprawdopodobniej jako obiekty wolno stojące rozmieszczone, jak pisał, „w otoczeniu parkowym, na wzór amerykański” [14, s. 6]. Zgodnie ze słowami architekta [...] *prace były już o krok od zatwierdzenia. Niestety w międzyczasie pojawił się we Wrocławiu gen. Sychalski* [...] [14, s. 6].

i wysokich kosztach życia w mieście. W 1949 r. wrocławskie internaty były w stanie pomieścić około 1400 studentów, tymczasem liczbę studiujących szacowano na mniej więcej 11 000 [12].

⁵ Pismo Bronisława Kupczyńskiego, Prezydenta miasta Wrocławia, w sprawie przekazania Politechnice Wrocławskiej terenów pod budowę nowych obiektów dydaktycznych z 22 kwietnia 1950 r. [13, s. 176].

teria and dining area, which were situated in the basement along with storages. The auditorium with the foyer was situated on the second floor of the pavilion. In the high-rise there were rooms for individual work, drawing rooms and consultations rooms, whereas on the upper floors there were hotel rooms. Another seven-storey block of student rooms closed the complex of buildings from Parkowa Street's side. A sports complex with an indoor swimming-pool and gym halls as well as an open field for team sports was located between residential blocks of flats and the high-rise. All parts of the student dormitory were solved in simple cubic forms. Vertical and horizontal strips of glazing, which were divided by narrow posts, created the character of the facade. The described project was not put into practice, similarly to another design of the architect – a land development plan for the campus of the Wrocław University of Technology.

Project of the Wrocław University of Technology campus

In April 1950 the Municipal Government gave universities the areas neighboring the complex of edifices of the pre-war Technische Hochschule on the west side, the area limited by Grunwaldzki Square, Janiszewskiego and Norwida Streets as well as by Wybrzeże Wyspiańskiego⁵. Frydecki's plan was probably prepared already at the end of 1949 and it is known mainly thanks to the architect's accounts that mentioned that the new university campus was to house laboratory pavilions of various faculties, edifices of the library and university offices along with administrative facilities. In the project the possibility of developing laboratories was to be taken into consideration, therefore Frydecki designed them as separate buildings situated "in park surroundings in an American style" [14, p. 6]. According to the architect [...] *the works were already on the verge of approval. Unfortunately, in the meantime, General Sychalski appeared in Wrocław* [...] [14, p. 6].

The arrival of General Marian Sychalski in November 1949 was preceded by many events that influenced not only the shape of the future state system but also the perception of the role of architecture and art. As early as in December 1948 during the unification congress of the Polish Workers' Party and the Polish Socialist Party there were discussions on the need to "create prerequisites for the development of Socialist culture in Poland". The basis of the "new art" was to be Socialist realism based upon models introduced in the 1930s in the Soviet Union. The doctrine of Socialist realism was accepted as obligatory in Polish architecture in June 1949 during a conference of architects – members of the Polish United Workers' Party. It was then that the assumption that "architecture ought to express the ideology of Socialist humanism" was adopted and "its characteristic feature must be real-

⁵ Bronisław Kupczyński's letter, he was President of Wrocław, on the transfer of areas for the construction of new educational buildings to the Wrocław University of Technology dated 22 April 1950 [13, p. 176].

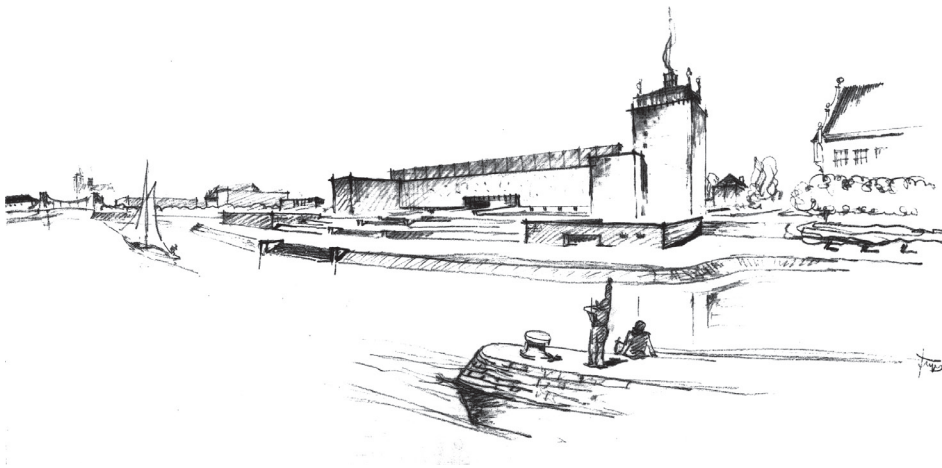
Przyjazd generała architekta Mariana Spychalskiego w listopadzie 1949 r. poprzedziło wiele wydarzeń, które miały wpływ nie tylko na kształt przyszłego ustroju państwa, ale także na postrzeganie roli architektury i sztuki. Już w grudniu 1948 r., w czasie kongresu zjednoczonego Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej mówiono o konieczności „stworzenia przesłanek do rozwoju kultury socjalistycznej w Polsce”. Podstawą „nowej sztuki” miał się stać realizm socjalistyczny oparty na wzorcach wprowadzonych w latach 30. XX w. w Związku Radzieckim. Doktrynę realizmu socjalistycznego uznano za obowiązującą w polskiej architekturze w czerwcu 1949 r., podczas narady architektów – członków Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Przyjęto wówczas założenie, że „architektura powinna wyrażać ideologię humanizmu socjalistycznego”, a jej „rysem charakterystycznym musi być realizm, głęboka ideowość i wychowawczość” [15, s. 26]. Wzorem dla architektów kształtujących przestrzeń miejską stał się plan przebudowy Moskwy, który zrealizowano w latach 1935–1941. Sformułowano wówczas główne założenia urbanistyki socjalistycznej, [...] *u której podstaw leży troska o człowieka, dążność do likwidacji przeciwieństwa między bogatym śródmieściem a nędznymi przedmieściami, dążność do zapewnienia całej ludności miasta jednakowo dobrych warunków zdrowotnych, obsługi komunalnej, wrażeń estetycznych* [15, s. 39].

Pierwszym wrocławskim planem, w którym zrealizowano podstawowe wytyczne nowej metody projektowej, była koncepcja zagospodarowania terenów sąsiadujących z Osią Grunwaldzką, opracowana pod koniec 1949 r. w Zakładzie Osiedli Robotniczych, kierowanym wówczas właśnie przez generała Spychalskiego. Projekt przewidywał powstanie nowej Dzielnicy Akademickiej, której podstawę szkieletu kompozycyjnego stanowić miała szeroka aleja łącząca mosty: Grunwaldzki i Szczytnicki. Arteria została przecięta kilkoma placami, węzłami komunikacyjnymi oraz osiami poprzecznymi, które stanowiły kościec układów urbanistycznych terenów z nią sąsiadujących. Jako że grunty przyznane Politechnice były objęte granicami nowego opracowania, stało się niemożliwe dyskutowanie niezależnej koncepcji ich zagospodarowania, niepozostającej w związku z projektem całościowym. W tej sytuacji propozycja Frydeckiego została odrzucona. Architekt wspominał, że kluczową rolę w określeniu sposobu komponowania zabudowy kampusu Politechniki Wrocławskiej odegrał generał Spychalski, któremu [...] *należy przypisać narzucenie wersji ukształtowania wejścia od strony Al. Grunwaldzkiej na przykładzie dla Politechniki tereny w formie cour d'honneur'u [...]. Pomysł ten stał się nienaruszalnym motywem we wszystkich wersjach projektowych opracowań w licznych konkursach i wariantowych propozycjach* [5, s. 34]. Sam generał Spychalski, przedstawiając plan publicznie pod koniec kwietnia 1950 r., zauważył, że był on niejako odpowiedzią na zapisy sześcioletniego planu gospodarczego, który [...] *zmusza do opracowania nowego centrum według tez socjalistycznych dających nowe możliwości rozwoju miasta* [16]. Warto zatem przypomnieć, że Politechnika była jedyną wrocławską instytucją dydaktyczno-badawczą, któ-

ism, deep idealism and educational nature” [15, p. 26]. Architects shaping the urban space had to accept the model of the Moscow rebuilding plan which was implemented in the years 1935–1941. It was at that time that the main assumptions of Socialist urban planning were formulated, [...] *the basis of which is the concern about the human being, an intention to eliminate contradictions between the rich downtown and the poor suburbs and striving to ensure that the whole city population can equally enjoy good health conditions, communal services and esthetic impressions* [15, p. 39].

The first Wrocław plan that implemented the basic guidelines of the new designing method was a concept of land development of the areas adjoining the Grunwaldzki Axis which was elaborated at the end of 1949 in the Workers' Estates Institute that was managed by General Spychalski at that time. This project assumed the establishment of a new Academic District whose compositional skeletal basis was to be a broad avenue connecting two bridges, i.e. Grunwaldzki and Szczytnicki. This artery was intersected by a few squares, hubs and transverse axes, which were the backbone systems of the neighbouring urban areas. Since the areas given to the Wrocław University of Technology were included in the borders of the new plan, it was impossible to discuss an independent concept of their development without connecting it with the entire project. In this situation, the proposal prepared by Frydecki was rejected. The architect remarked that the key role in defining a way of arranging the development of the Wrocław University of Technology was played by General Spychalski, who [...] *was responsible for imposing the version of the entrance from the side of Grunwaldzki Alley leading to the University areas in the form of cour d'honneur [...]. This idea has become an unchangeable theme in all versions of design studies in numerous competitions and variant proposals* [5, p. 34]. General Spychalski himself, while presenting this plan in public at the end of April 1950, noticed that it was a sort of response to the provisions of the six-year economic plan which [...] *forces us to develop a new centre in accordance with the Socialist theses that provide new possibilities of the town development* [16]. It is thus worth recalling that the Wrocław University of Technology was the only Wrocław research and education institution whose investment plans were included in the national economic plan that was carried out in years 1950–1955 [17, chapter 4, section 16, p. 449].

In spite of the lack of acceptance for the original concept, Frydecki continued works on a design of extension of the University, he participated in subsequent, probably informal contests concerning, e.g. designing facades of the seats of faculties: Electrical and Aviation (buildings D-1 and D-2). He adjusted a new design of the University area land development to the assumptions of Spychalski's plan – hence the first buildings of the campus were arranged in a symmetrical system in the immediate vicinity of Grunwaldzki Square, in parallel to the road axis. The courtyard between the buildings constituted the beginning of a transverse axis that was enclosed by rectangular blocks and a high-rise performing the function of a high

Il. 6. Projekt kampusu Politechniki Wrocławskiej, widok od strony Odry (proj. A. Frydecki, 1950) (Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn. MAt IIIc-P/54/4)

Fig. 6. Design of Wrocław University of Technology campus, view from the Oder River (designed by A. Frydecki, 1950) (Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn. MAt IIIc-P/54/4)

rej zamiary inwestycyjne ujęto w ogólnopolskim planie gospodarczym realizowanym w latach 1950–1955 [17, rozdz. 4, pkt 16, s. 449].

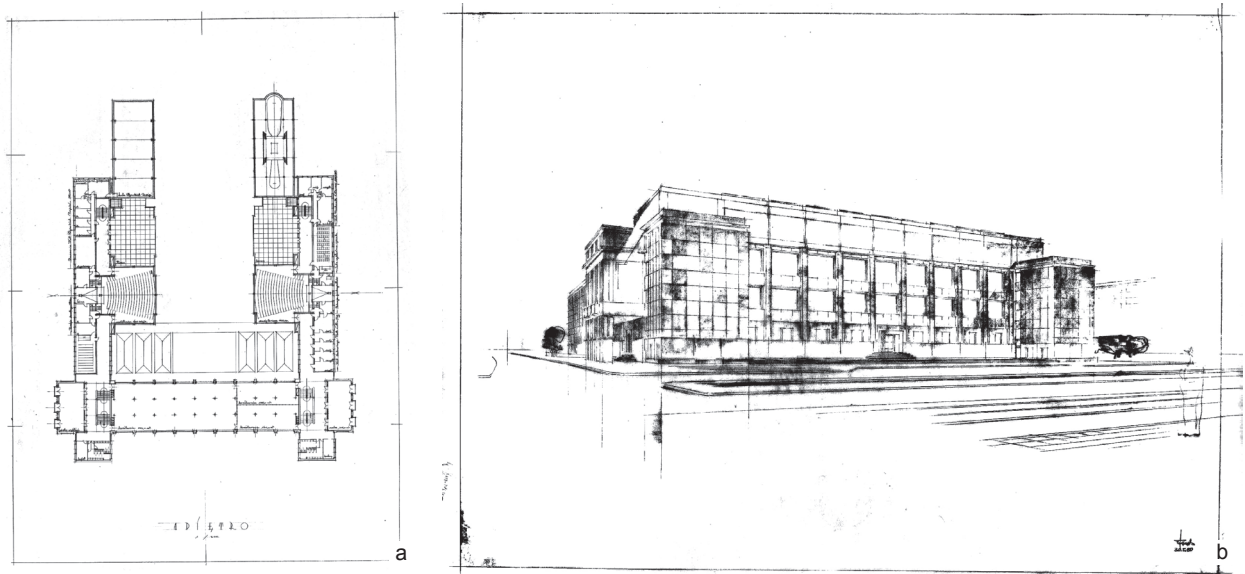
Mimo braku akceptacji pierwotnej koncepcji Frydecki kontynuował prace nad projektem rozbudowy Politechniki, uczestniczył w późniejszych, prawdopodobnie nieformalnych konkursach m.in. na opracowanie elewacji siedzib wydziałów: Elektrycznego i Lotniczego (budynki D-1 i D-2). Nowy projekt zagospodarowania terenów uczelni architekt dostosował do założeń planu Spychalskiego – pierwsze gmachy kampusu zostały zatem ustawione w układzie symetrycznym, w bezpośrednim sąsiedztwie pl. Grunwaldzkiego, równoległe do osi drogi. Dziedziniec między budynkami stanowił początek planowanej osi poprzecznej, którą ujęto prostokątnymi blokami zabudowy i zamknięto wieżowcem pełniącym rolę dominanty wysokościowej. Wieżowiec został poprzedzony gmachem rozwiązany na planie litery C, na którego osi zaprojektowano monumentalne przejście łączące wnętrze kampusu z tarasowo ukształtowanym nabrzeżem Odry (il. 6). Projekt Frydeckiego zakładał także kontynuację zabudowy wzdłuż Osi Grunwaldzkiej przy zachowaniu kościoła z zespołu klasztorowego Sióstr Dobrego Pasteza (dziś kościół pw. Najświętszego Serca Jezusowego).

W opisanej, bardzo ogólnej koncepcji zagospodarowania terenów Politechniki nieco więcej uwagi poświęcono budynkom sąsiadującym z pl. Grunwaldzkim; oba zaprojektowano jako budowle symetryczne, rozwiązane na planach złożonych z części frontowej i dwóch skrzydeł bocznych (il. 7a). W obu budynkach urządzono sale wykładowe i audytoryjne, kreślarnie, gabinety pracowników, a także laboratoria. Kubiczne bryły czterokondygnacyjnych gmachów nakryto płaskimi dachami i rozczłonowano od frontu dwoma – podkreślającymi krańce budowli – ryzalitami, które obłożono kamiennymi, kwadratowymi płytami (il. 7b). Elewację zaprojektowaną między ryzalitami podzielono pionowymi, wąskimi słupkami i poziomymi pasami płycin, które utworzyły „ramy” wypełnione przeszkleniami. Kompozycję zwieńczono nadbudową zamkniętą pełnymi ścianami, które również wykończono kamiennymi płytami wielkości odpowiadającej głównym podziałom konstrukcyjnym elewacji; podobnie cięte płyty akcentowały strefę cokołową bu-

dominant. The high-rise was preceded by an edifice on the letter C plan on the axis of which a monumental passage was designed that connected the campus interior with the Oder River bank arranged in a terrace way (Fig. 6). Frydecki's project also assumed continuing the development along the Grunwaldzki Axis preserving the church belonging to the convent complex of Good Sheppard Sisters (today the Sacred Heart of Jesus Church).

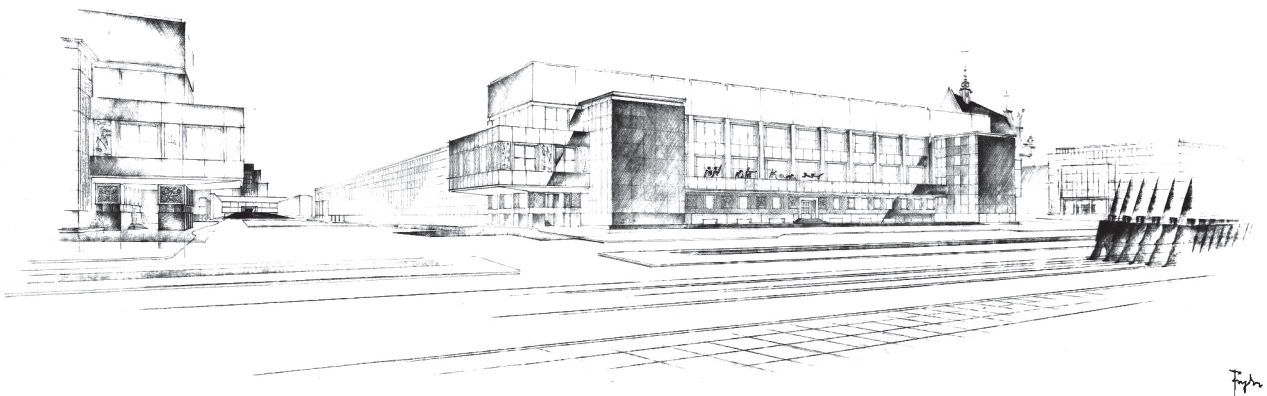
In the described general concept of land development of the Wrocław University of Technology grounds some attention was drawn to the buildings adjoining Grunwaldzki Square; both of them were designed symmetrically on the plans composed of a front part and two side wings (Fig. 7a). In both buildings there were auditorium and lecture rooms, drafting rooms, staff offices as well as laboratories. These cubic four-storey edifices were covered with flat roofs and segmented at the front with two projections – covered with square stone slabs – emphasizing the edges of the buildings (Fig. 7b). The facade designed between the projections was divided by means of vertical, narrow pillars and horizontal stripes of panels, which formed “frames” filled with glazing. This arrangement was surmounted by a superstructure enclosed with full walls, which were also covered with stone slabs corresponding to the main constructional divisions of the facade, similarly to the cut panels accentuating the bottom section of the building. Thus the solution of the building's external forms was based on the contrast of full planes undivided by openings and openwork areas with large windows. The architect designed the buildings with hardly any decorations, even two-storey porticos preceding the main entrances from the inner courtyard were given a simple highly geometrized form.

In yet another preserved concept of the solutions of the first edifices of the Wrocław University of Technology to be implemented, Frydecki designed the second floor bay windows supported on massive columns which accentuated the entrance to the campus (Fig. 8). The projections were therefore slightly moved towards the central part of the building, which was additionally diversified by an overhanging balcony on the first storey of the building. In the described concept, the author allowed the use of decoration, i.e. he proposed

Il. 7. Projekt kampusu Politechniki Wrocławskiej: a) budynek przy pl. Grunwaldzkim, rzut I piętra, b) widok perspektywiczny od strony pl. Grunwaldzkiego (proj. A. Frydecki, 1950) (Muzeum Architektury, sygn.: MAT IIIc-P/54/5, MAT IIIc/54/7)

Fig. 7. Campus design of Wrocław University of Technology: a) building at Grunwaldzki Square, storey I projection, b) perspective view from the side of Grunwaldzki Square (designed by A. Frydecki, 1950) (Muzeum Architektury, sygn.: MAT IIIc-P/54/5, MAT IIIc/54/7)

Il. 8. Projekt kampusu Politechniki Wrocławskiej, widok perspektywiczny od strony pl. Grunwaldzkiego (proj. A. Frydecki, 1950) (Muzeum Architektury, sygn.: MAT IIIc-P/54/8)

Fig. 8. Campus design of Wrocław University of Technology: perspective view from the Grunwaldzki Square (designed by A. Frydecki, 1950) (Muzeum Architektury, sygn.: MAT IIIc-P/54/8)

dynku. Rozwiązanie zewnętrznych form budowli oparto zatem na kontraście płaszczyzn pełnych, niepodzielonych otworami, oraz powierzchni ażurowych z dużymi przezroczami okien. Architekt zaprezentował budynki niemal pozbawione dekoracji, nawet dwukondygnacyjne portyki, którymi poprzedzono główne wejścia do gmachów od strony wewnętrznego dziedzińca, otrzymały prostą, mocno zgeometryzowaną postać.

W innej zachowanej koncepcji rozwiązania pierwszych skierowanych do realizacji gmachów Politechniki Frydecki zaprojektował na poziomie drugiej kondygnacji wykusze wsparte na masywnych słupach, którymi zaakcentował wejście do wnętrza kampusu (il. 8). Ryzałity zostały zatem przesunięte nieznacznie w kierunku środkowej partii budynku, którą urozmaicono dodatkowo balkonem nadwieszonym nad pierwszą kondygnacją gmachu. W opisanej koncepcji autor dopuścił zastosowa-

filling panels between the bay windows and the column upper part with reliefs depicting representations of the then existing coat of arms of Wrocław⁶. Taking care of the ideological content of the design, in the perspective picture the architect presented the scene of greeting the parade participants passing the Grunwaldzki Axis. The aforementioned concept along with two designs by other authors were shown in July 1950 at an exhibition⁷; the local press suggested that it was the city residents that should decide on the final implementation design of the

⁶ In the years 1948–1990 the city coat of arms featured a half of the Polish eagle against a red background and a half of the Silesian eagle against a gold background.

⁷ Apart from Andrzej Frydecki, the architects who probably participated in the exhibition were professors Zbigniew Kupiec and Tadeusz Brzoza and architect Michał Jassem.

nie dekoracji – zaproponował wypełnienie płaskorzeźbami płycin między oknami w wykuszach oraz w górnej partii słupów, gdzie znalazły się przedstawienia obowiązującego wówczas herbu Wrocławia⁶. Dbając o wymowę ideową projektu, architekt przedstawił na rysunku perspektywicznym scenę pozdrowienia uczestników defildy przechodzącej Osią Grunwaldzką. Wspomniana koncepcja oraz dwa projekty innych twórców zostały pokazane w lipcu 1950 r. na wystawie⁷; w lokalnej prasie sugerowano, że to mieszkańcy miasta powinni wybrać ostateczny projekt realizacyjny gmachów [18]. W rzeczywistości decyzje zapadły na szczeblu władz państwowych, budowę siedzib wydziałów: Lotniczego i Elektrycznego zrealizowano zgodnie z projektem profesorów Kupca i Brzozy.

Punktem kulminacyjnym zaangażowania Frydeckiego w pracę na rzecz zagospodarowania terenów sąsiadujących z Osią Grunwaldzką stał się udział architekta w ogłoszonym na początku 1951 r. konkursie na projekt zabudowy wspomnianego obszaru. W warunkach konkursu zapisano, że jego celem [...] *jest stworzenie kompozycji przestrzennej dającej właściwą oprawę plastyczną ośrodkowi życia społecznego i uroczystości masowych stolicy Dolnego Śląska* [19, s. 1]. Należało zatem nadać Osi Grunwaldzkiej szerokość umożliwiającą organizację przemarszów i pochodów, a także zaprojektować plac mogący pomieścić 200 000 osób. Założono przy tym, że zarówno główna oś kompozycyjna terenu objętego planem, jak i plac defilad powinny zostać otoczone budynkami. Na terenach sąsiadujących z Osią Grunwaldzką zaplanowano stworzenie nowej Dzielnicy Akademickiej – obszar położony po południowo-zachodniej stronie arterii zarezerwowano na budowę kampusów Politechniki Wrocławskiej, Akademii Medycznej oraz nowej siedziby Wydziału Rolnictwa i Weterynarii Uniwersytetu Wrocławskiego. Teren leżący po przeciwnej stronie Osi Grunwaldzkiej przeznaczono pod budowę akademików Politechniki, gmachów Wyższej Szkoły Ekonomicznej oraz zespołu budynków biurowo-mieszkalnych. Uczestników konkursu poproszono o zachowanie realizowanej już koncepcji nowego kampusu Politechniki i znalezienie właściwego miejsca dla pomnika gen. Świerczewskiego. Sugerowano również, aby [...] *prace [projektowe] oprzeć o najlepsze przykłady urbanistyki polskiej i światowej, i urbanistyki socjalistycznej radzieckiej* [19, s. 2]. Po wielostronnych konsultacjach do udziału w konkursie zaproszono architektów: Kazimierza Marczewskiego razem z Tadeuszem Kowalskim z Warszawy, Tadeusza Ptaszyckiego z Krakowa, Teodora Teodorowicza-Todorowskiego z Gliwic, a także wrocławian – Michała Jassemę oraz Andrzeja Frydeckiego wspólnie z Tadeuszem Wróblem. Konkurs rozstrzygnięto w styczniu 1952 r., praca Frydeckiego i Wróbla została oceniona krytycznie, w protokole z posiedzenia sędziowskie-

buildings [18]. In reality the decisions were made at the level of the state authorities and the construction of the seats of two faculties, i.e. Aviation and Electrical was carried out according to designs by professors Kupiec and Brzoza.

The highlight of Frydecki's involvement in work on land development of the areas adjoining the Grunwaldzki Axis was the architect's participation in a competition for a development design of the aforementioned area that was announced at the beginning of 1951. The competition conditions specified that its purpose was [...] *to create a spatial arrangement that would ensure the appropriate visual setting to the social life centre and mass celebrations organized in the capital of Lower Silesia* [19, p. 1]. Hence the Grunwaldzki Axis ought to be made broad enough to enable the organization of marches and parades as well as provide a space for designing a square that would be big enough for 200 000 people. It was also assumed that the main composition axis of the area included in the plan and the parade square ought to be surrounded by buildings. In the terrains adjoining the Grunwaldzki Axis a new Academic District was planned to be created – the areas on the south-west side of the axis were to be filled with campuses of the Wrocław University of Technology, Wrocław Medical University and a new seat of the Faculty of Agriculture and Veterinary Medicine of the Wrocław University. The areas situated on the opposite side of the Grunwaldzki Axis were to house buildings of dormitories for students of the Wrocław University of Technology, edifices of the Higher School of Economics and some residential and office buildings. Participants of the aforementioned contest were asked to observe the concept of the new Wrocław University of Technology campus that was already being implemented and to find an appropriate place for General Świerczewski's statue. It was also suggested that [...] *[designing] works should be based on the best examples of Polish and world town planning as well as the Socialist Soviet urban planning* [19, p. 2]. After the multilateral consultations the following architects were invited to take part in the competition: Kazimierz Marczewski along with Tadeusz Kowalski from Warsaw, Tadeusz Ptaszycki from Kraków, Teodor Teodorowicz-Todorowski from Gliwice, as well as architects from Wrocław – Michał Jassen and Andrzej Frydecki along with Tadeusz Wróbel. The competition result was announced in January 1952 and the work by Frydecki and Wróbel received a critical assessment; in the minutes of the judges' panel session⁸ it was recorded that [...] *due to creating a number of interiors along the Grunwaldzki Axis, there was no appropriate centre or place for meetings. The particular interiors were made according to an artificial symmetry of diverse and spatially complicated systems – this [solution] is formalistic and devoid of a clear legible architectural and urban concept. [...] The opening of undeveloped green areas between the Grunwaldzki Bridge and Ostrów Tumski is ba-*

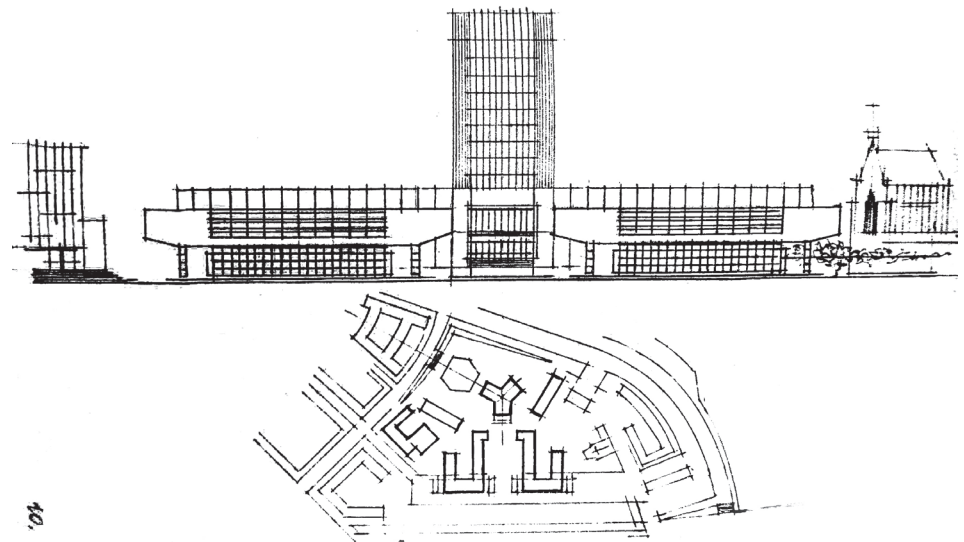
⁶ W latach 1948–1990 herb miasta przedstawiał połowę orła polskiego na czerwonym polu i połowę orła śląskiego na złotym polu.

⁷ Poza Andrzejem Frydeckim w wystawie najprawdopodobniej wzięli udział profesorowie Zbigniew Kupiec i Tadeusz Brzoza oraz architekt Michał Jassen.

⁸ The panel of judges consisted of professors: Stanisław Filipkowski, Bohdan Lachert, Jan Zachwatowicz and Romuald Pieńkowski, Adolf Ciborowski, Stanisław Niemierko [20, p. 1].

Il. 9. Projekt kampusu Politechniki Wrocławskiej, plan sytuacyjny i widok od strony pl. Grunwaldzkiego (proj. A. Frydecki, 1982) ([5], il. 10)

Fig. 9. Campus design of Wrocław University of Technology, site plan and view from the side of Grunwaldzki Square (designed by A. Frydecki, 1982) ([5], Fig. 10)

go⁸ zapisano, że [...] wskutek wytworzenia wzdłuż osi Grunwaldzkiej szeregu wnętrz nie stworzono właściwego ośrodka, ani placu zebrania. Poszczególne wnętrza rozwiązano na sztucznej symetrii różnorodnych i skomplikowanych przestrzennie układów – jest [to rozwiązanie] formalistyczne i pozbawione jasnej, czytelnej koncepcji urbanistyczno-architektonicznej. [...] Otwarcie przestrzeni zielonej niezabudowanej pomiędzy mostem Grunwaldzkim i Ostrowem Tumskim w zasadzie słuszne, natomiast wprowadzenie tarasów przy moście Grunwaldzkim, rozrywające całość wybrzeża Odry – wadliwe. Odsunięcie pomnika gen. Świerczewskiego aż pod most Szczytnicki niesłuszne. Rozwiązanie architektoniczne elewacji budynków banalne [20, s. 3, 4]⁹.

W cytowanym wielokrotnie pamiętniku spisany w połowie lat 80. ubiegłego stulecia architekt powrócił do tematu zagospodarowania terenów przyznanych Politechnice Wrocławskiej i raz jeszcze zaprezentował opracowaną przez siebie koncepcję (il. 9). Naszkicowana po ponad 30 latach przypomina tylko w ogólnych zarysach pierwotne zamierzenie. Zachowano główne elementy planu – układ dwóch symetrycznych budynków usytuowanych równolegle do pl. Grunwaldzkiego, których skrzydła boczne zamykały wnętrza: dwa dziedzińce wewnętrzne i najważniejszy plac kampusu. Główną oś kompozycyjną zespołu gmachów zakończono dominantą wysokościową, która stanowiła początek kolejnej linii kompozycyjnej wytyczonej na przedłużeniu osi symetrii Gmachu Głównego uczelni. Architekt powrócił do pomysłu zagospodarowania większej części terenu Politechniki budynkami wolno stojącymi, a także utrzymania architektury gmachów w formach modernistycznych inspirowanych twórczością Le Corbusiera.

⁸ Zespół sędziowski tworzyli profesorowie: Stanisław Filipkowski, Bohdan Lachert, Jan Zachwatowicz oraz Romuald Pieńkowski, Adolf Ciborowski i Stanisław Niemierko [20, s. 1].

⁹ Projekt konkursowy Frydeckiego i Wróbla prawdopodobnie nie zachował się, z opinii jurorów wynika jednak, że w opracowaniu wykorzystano co najmniej jeden motyw pojawiający się w koncepcjach przygotowanych wcześniej dla Politechniki, a mianowicie tarasowe ukształtowanie nabrzeży Odry.

sically correct whereas the introduction of terraces at the Grunwaldzki Bridge, which disrupts the entirety of the Odra bank, is faulty. Moving the General Świerczewski's statue as far as the Szczytnicki Bridge is wrong. The architectural solution of the buildings' facades is banal [20, pp. 3, 4]⁹.

In his repeatedly quoted memoirs written in the mid 1980s the architect came back to the topic of land development of the areas given to the Wrocław University of Technology and again he presented the concept that he had prepared himself (Fig. 9). The picture which was sketched after 30 years it only in its general outline resembles the original intention. The main components of the plan are preserved – the arrangement of two symmetrical buildings situated in parallel to Grunwaldzki Square whose side wings enclosed the interiors: two inner courtyards and the most important square of the campus. The main compositional axis of the building complex was completed by a high dominant which constituted the beginning of another compositional line marked at the extension of the axis of symmetry of the main University building. The architect came back to the idea of development of the major part of the Wrocław University of Technology with some separate buildings and maintaining the architecture of the edifices according to modernistic forms inspired by works of Le Corbusier.

Epilogue

Designs of the buildings prepared by Frydecki for the needs of Wrocław universities show that in his works he was consistently loyal to architecture of modernism. In the layouts designed by him at the end of 1940s the architect applied asymmetric compositions of cubic solids of various sizes one of which was given the form of a vertical dominant. On facades of buildings Frydecki accentuated

⁹ The competition design by Frydecki and Wróbel has not survived, however, as it results from the judges' opinion, at least one motif appearing in the concepts previously prepared for the Wrocław University of Technology was applied in practice, namely the terrace arrangement of the Odra banks.

Epilog

Projekty budynków, które Frydecki opracował na potrzeby wrocławskich szkół wyższych, dowodzą, że był on w swej twórczości niezmiennie wierny architekturze modernizmu. W założeniach projektowanych pod koniec lat 40. XX w. architekt stosował asymetryczne kompozycje kubicznych brył różnej wielkości, z których jednej nadawał formę wertykalnej dominanty. Na elewacjach budynków Frydecki akcentował elementy konstrukcyjne, rytm podziałów ścian, kontrasty płaszczyzn pełnych i przeszklonych, pionowych i poziomych. W projektach z 1950 r. architekt „monumentalizował funkcjonalizm”, próbując łączyć modernizm z motywami charakterystycznymi dla doktryny realizmu socjalistycznego. Frydecki nadal komponował budynki z prostopadłościennymi bryłami krytymi płaskimi dachami, w podziałach elewacji ukazywał elementy konstrukcyjne, podkreślał kierunki poziome, projektował okna o wykroju kwadratu lub leżącego prostokąta. Równocześnie jednak architekt monumentalizował projektowane budowle, stosując symetryczne rzuty, „klasycyzujące” portyki, kamienne okładziny oraz płaskorzeźbione dekoracje.

Warto podkreślić, że modernizm był postrzegany przez orędowników realizmu socjalistycznego jako „wcielenie ideologii kosmopolitycznej” podporządkowującej naród „rozkładowym wpływom gnijącej kultury imperialistycznego Zachodu” [15, s. 38]. Koncepcje Frydeckiego nie miały zatem szans na realizację, w związku z tym po konkursie na projekt zagospodarowania terenów sąsiadujących z Osią Grunwaldzką architekt wycofał się z prowadzenia dalszych prac dla wrocławskich uczelni. Po wyburzeniu pawilonu laboratorium Wydziału Mechanicznego w latach 90. XX w. siedziba wspomnianego wydziału pozostaje jedynym zachowanym budynkiem projektu Frydeckiego użytkowanym do dziś przez studentów Politechniki Wrocławskiej.

constructional elements, wall division rhythms, contrasts of full and glazed surfaces, vertical and horizontal ones. In the designs prepared in the 1950s the architect “made functionalism monumental”, by trying to combine modernism with motives characteristic of the Socialist realism doctrine. Frydecki continued to design buildings made of rectangular solids covered with flat roofs, in facade divisions he showed constructional elements, emphasised horizontal directions and designed windows which were shaped as squares or lying rectangles. At the same time however, the architect made the designed buildings monumental by applying symmetrical plans, “classicising” porches, stone cladding and bas-relief decorations.

It is perhaps worth emphasising that modernism was perceived by the Socialist realism advocates as the “incarnation of cosmopolitan ideology” that subjected a nation to “disintegrative influences of decaying culture of the imperialist West” [15, p. 38]. Thus Frydecki’s concepts were doomed to be rejected, as a consequence of which, after the competition for land development of the areas adjoining the Grunwaldzki Axis, the architect retired from further work for the Wrocław universities. Following the demolition of the Mechanical Faculty laboratory pavilion in the 1990s, the seat of the aforementioned faculty remains the only preserved building which was designed according to Frydecki’s project and which is used by the Wrocław University of Technology students to this day.

Translated by
Bogusław Setkowicz

Bibliografia/References

- [1] *Dekret z dnia 24 sierpnia 1945 r. o przekształceniu Uniwersytetu Wrocławskiego i Politechniki Wrocławskiej na polskie państwowe szkoły akademickie*, Dziennik Ustaw Nr 34, poz. 207.
- [2] Czoch R., *Szkoły Wyższe we Wrocławiu (1945–2005)*, Centrix.pl s.c. Krzysztof Cebula i Tomasz Kalota, Wrocław 2007.
- [3] *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 29 kwietnia 1946 roku w sprawie utworzenia katedr na Politechnice Wrocławskiej*, Dziennik Urzędowy Min. Oświaty Nr 5, poz. 132.
- [4] *Politechnika Wroclawska w okresie dziesięciolecia 1945–1955*, T. Broniewski, I. Kisiel, J. Kozuchowski (red.), PWN, Warszawa 1957.
- [5] Frydecki A., *1922–1982 – moje sześćdziesięciolecie (Pamiętnik ilustrowany)*, Wrocław 1982–1986 [rkpis, Muzeum Architektury we Wrocławiu].
- [6] Dackiewicz K., *Od A-1 do C-13. Sto lat budowania Politechniki*, „Przemat. Pismo informacyjne Politechniki Wrocławskiej” 2010, numer specjalny 1, 40–41.
- [7] Pismo Dziekana Wydziału Elektromechanicznego do Ministerstwa Przemysłu i Handlu z 26 czerwca 1949 r. [mpis, Archiwum PWiR].
- [8] *Ustawa z dnia 2 lipca 1947 r. o Planie Odbudowy Gospodarczej*, Dziennik Ustaw Nr 53, poz. 285.
- [9] Pismo Bronisława Minca, dyrektora Departamentu Koordynacji Centralnego Urzędu Planowania do Departamentu Inwestycji Ministerstwa Przemysłu i Handlu z 14 grudnia 1948 r. [mpis, Archiwum PWiR].
- [10] *Politechnika zapoczątkowała nowe budowle we Wrocławiu*, „Słowo Polskie”, Nr 146, 29.05.1949.
- [11] *Wzorowe osiedle akademickie powstanie we Wrocławiu*, „Gazeta Robotnicza”, Nr 48, 18.02.1949.
- [12] Szperling-Zawadzka I., *Przybywają nowe tysiące, brakuje mieszkań dla studentów*, „Słowo Polskie”, Nr 221, 13.08.1949.
- [13] Brandt-Golecka B., Burak M., Januszewska G., *Politechnika Wroclawska 1945–1951. Wybór źródeł*, Oficyna Wydawnicza PWiR, Wrocław 2005.
- [14] Frydecki A., *Na czterdziestolecie moje i Wrocławia*, Wrocław 1987 [rkpis, Muzeum Architektury we Wrocławiu].
- [15] Goldzamt E., *Zagadnienie realizmu socjalistycznego w architekturze*, [w:] *O polską architekturę socjalistyczną*. Materiały z krajowej partyjnej narady architektów odbytej w dniach 20–21.VI.1949 roku w Warszawie, Państwowe Wydawnictwa Techniczne, Warszawa 1950, s. 15–47.
- [16] *Protokół w sprawie rewizji wstępnego planu zagospodarowania przestrzennego m. Wrocławia*, 27.04.1950 [mpis, Archiwum Państwowe we Wrocławiu].

- [17] *Ustawa z dnia 21 lipca 1950 r. o 6-letnim planie rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu na lata 1950–1955*, Dziennik Ustaw Nr 37, poz. 344.
- [18] *Wrocławianie zadecydują, który projekt Politechniki jest najładniejszy*, „Gazeta Robotnicza”, Nr 199, 21.07.1950.
- [19] *Program dla opracowań konkursowych ukształtowania Placu Grunwaldzkiego* [mpis, Archiwum Państwowe we Wrocławiu].
- [20] *Protokół posiedzenia Zespołu sędziowskiego powołanego przez Ministerstwo Budowy Miast i Osiedli dla rozpatrzenia projektów alternatywnych Placu Grunwaldzkiego we Wrocławiu* [mpis, Archiwum Państwowe we Wrocławiu].

Streszczenie

Andrzej Frydecki (1903–1989), architekt i jeden z założycieli Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej, rozpoczął karierę zawodową pod koniec lat 20. XX w. we Lwowie. W czasie kilkunastoletniej działalności zaprojektował kilkadziesiąt domów jedno- i wielorodzinnych, budynki użyteczności publicznej, kościoły, obiekty kultury i zdrowia. Po wojnie architekt związał swoje losy ze stolicą Dolnego Śląska, gdzie kształcił nowe kadry inżynierskie i opracował wiele projektów, m.in. dla wrocławskich uczelni. W prezentowanym artykule przedstawiono prace Frydeckiego z przełomu lat 40. i 50. XX w. – projekty zrealizowane, jak budynek Wydziału Mechanicznego Politechniki Wrocławskiej wraz z hałami laboratoryjno-produkcyjnymi, oraz mało znane koncepcje, których nie urzeczywistniono (domy akademickie na Szczytnikach, plany kampusu Politechniki Wrocławskiej, siedziby wydziałów: Elektrycznego i Lotniczego). Wszystkie pokazane budowle zostały zaprojektowane w stylistyce bliskiej modernizmowi, ich realizację uniemożliwiły zatem względy ideologiczne, gdyż w 1949 r. do polskiej architektury wprowadzono nową metodę projektową – realizm socjalistyczny.

Słowa kluczowe: Andrzej Frydecki, Wrocław, szkoły wyższe, Politechnika Wroclawska

Abstract

Andrzej Frydecki (1903–1989), an architect and one of the founders of the Faculty of Architecture at Wrocław University of Technology, began his career in the late 1920s in Lviv. During several years of professional activity he designed dozens of single- and multi-family houses, public buildings, churches, cultural and health care objects. After the end of the Second World War he became associated with the capital of Lower Silesia, where he educated young architects and prepared many projects, e.g. for Wrocław universities. The article presents architectural designs of Frydecki of the late 1940s and 1950s – erected buildings such as the new headquarters and laboratory halls of the Faculty of Mechanical Engineering at Wrocław University of Technology, as well as not so well known concepts, which were not realized (student dormitories, concepts of the technical university campus development, seats of the Faculties of Electrical Engineering and Aviation). All the shown buildings were designed in the style close to modernism; their realization was impossible for ideological reasons as in 1949 in Poland there was implemented a new method of architectural design – the socialist realism.

Key words: Andrzej Frydecki, Wrocław, universities, Wrocław University of Technology